

ESTRAGON'UN AYAKKABISI

Prof. Dr. Kubilay AKTULUM

*Süleyman Demirel Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi*

“İşte ayaklarının hatasını ayakkabılarına yükleyen tipik bir insan var karşımızda.”

Godot'yu Beklerken, s. 43

Godot'yu Beklerken Estragon'un ayakkabısıyla giriştiği umutsuz 'mücadele' ile başlar. Daracık ayakkabısı ona boğucu gelir, gücünü tüketir. Ama o ayakkabısından kurtulma çabasından vazgeçmez. Estragon bir dağın tepesine bir taşı yuvarlamaya mahkûm edilen, geriye düştüğü için her defasında onu yeniden yukarıya sürüklemeye koyulan, aynı işleme defalarca girişen Sisyphos'un konumunda gösterilir. Camus'nün *Yabancı* adlı romanında her sabah aynı devinileri (uyanmak, çalışmak ve uyumak) yineleyen Meursault'un yazgısı da Estragon'un ve Sisyphos'un yazgısıyla oldukça benzer. Estragon'un çabası insanın yeryüzündeki koşulunu bir çırpıda özetler. *Godot'yu Beklerken* böylelikle hemen başından insanın kendisine dayatılan, onu boğan yazgısı karşısında giriştiği, onu “*soluk soluğa bırakan*”, “*gücünü tüketen*” çabasını simgesel olarak hemen başından özetleyiverir. Estragon'un dar ayakkabılarıyla giriştiği mücadele insanı daraltan yazgısına (kendisine dayatılan) karşı savaşımın gülünç bir özetidir. Estragon mücadelesinden vazgeçmemeye kararlıdır:

VLADİMİR: (...) (Estragon ayakkabısına girer). Ne yapıyorsun?

ESTRAGON: Ayakkabımı çıkarıyorum. Sen hiç çıkarmaz mısın?

VLADİMİR: İnsan ayakkabısını her gün çıkarmalı, bunu yüz kez söyledim sana. Neden dinlemiyorsun sözümü?

ESTRAGON: (Zayıf bir sesle) Yardım et bana!

VLADİMİR: Acı mı çekiyorsun?

ESTRAGON: (Öfkeyle) Çekiyorum, evet (...)

Estragon müthiş bir çabanın sonunda ayakkabılarını çıkarmayı başarır. İçine bakar, elini içinde gezdirir, ters çevirir, sallar, yere bir şey düştü mü diye bakınır, hiçbir şey bulamaz, elini yeniden ayakkabının içine sokar, gözleri donuktur.” Eee?

ESTRAGON: Hiç.

VLADİMİR: Bir bakayım.

ESTRAGON: Bakacak bir şey yok.

ESTRAGON: Yeniden giymeyi denesen.

ESTRAGON. (Ayağını inceledikten sonra) Biraz havalandıracağım ayaklarımı.

VLADİMİR: İşte ayaklarının hatasını ayakkabılarına yükleyen tipik bir insan var karşımızda. (...)

ESTRAGON- Ne?

VLADİMİR- Pişman olmak bir işe yarar mıydı dersin?

ESTRAGON- Neye ?

VLADİMİR – Şeye... (Düşünür) Ayrıntılara girmemize gerek yok.

ESTRAGON – Doğduğumuza mı ?

Oyuncular tiyatro sahnesinde yürürlerken ayaklarından çıkan sesler istenmeyen bir üst-tiyatrosal ses, parazit bir gürültü olarak algılanır. Ayakkabılar ise sahnenin ayrıksı ama bildik bir unsuru olarak görülürler. Marietta Piekenbrock’un söylediğine bakılırsa “*ayakkabıyla oynanan oyunda tinin coşkuları oyunda bir nesne durumuna gelir, ayakkabı üzerine söylemde ise coşkular sese dönüşür.*” Kimi çağdaş tiyatro yapıtlarında kişiler ayakkabılarla olan ilişkilerine göre sınıflandırılırlar.

Yitirilen bir çift ayakkabıyı konu edinen oyunlarda ayakkabılar olumsuz bir ana-metinsel göstere olarak yer alırlar, kimilerinde ise içinde yaşadığımız tüketim toplumunda satılığa çıkarılan fetiş bir nesne olarak, ya da anlamın peşinde koşan insanın uyumsuzluğu ya da cinsel suçluluğun yarattığı ağırlık olarak algılanırlar. Kimi oyunlarda bu nedenle bedeni bozuma uğratan bu nesnenin (örneğin diyelim) ağırlığından çekip kurtarmak niyeti gizlidir. Ayak ve ayakkabı gösteriyi belirleyen somut bir tiyatral kılığı, dramatik yapıyı; ya da Beckett'in *Godot'yu Beklerken*'inde olduğu gibi kişinin bedenini ve devinimlerini belirlerler, ama öncelikle de var oluşun ağırlığını duyururlar. *Godot'yu Beklerken*'deki Estragon'un dar ayakkabısıyla giriştiği mücadele oyunun başından başlayarak böyle bir anlamla donatılarak bir göstere durumuna getirilmiştir. Bernard-Marie Koltès'in *Combat de nègre et de chiens*'inde Cal sağlam ayakkabılarla insanın yaşama tutunduğunu, en önemli şeyin ayakkabılar olduğunu söyler. Dünyanın anlamı ve merkezi sanki ayaklardadır. Yapıtında içerisinde yaşadığımız tüketim toplumunda ayakkabılar temel bir nesne, bir fetiş durumuna getirilmiştir. Ayakkabılar bedeninin, sınıfsal ilişkilerin okunmasına olanak sağlaması yanında toplumsal ve tarihsel bakımdan uğradığı baskıları da simgeler. Quai Ouest'de intihar etmeden önce artık yaşlı bir iş adamı olan Koch, Charles'a modernitenin tüm simge ürünlerini verir: Rolex marka saatini, Jaguar'ını, yalnızca lüks ayakkabılarını vermez. Alım satımın fetiş bir nesnesi ayakkabılar insan arzusunun hiçliğini, boşluğunu simgelerler. Ionesco'nun *Jeux de Massacre* adlı oyununda ise (Camus'nun *Veba*'sına örtük bir göndermeyle) ölümü bekleyen insanlar ötekileri öldürmek ve yemek için saf yurttaşlara bir çift ayakkabı vereceklerini söylerler. Ayakkabı ayağın yardımcı bir unsuru olmaktan öte kimi zaman insanın yoluna çıkan bir engel gibidir. Anatomik bozuklukları belli eder. Bozuk bir ayağın acısını dışlaştırır, dünyada sürgün edilmiş insanın durumunu yansıtır. Benzer eğilim Beckett'in yapıtında da karşımıza çıkar. Hem de oyunun hemen başlarından başlayarak.

Çağdaş tiyatro yazısında ayakkabıya yöneltilen dikkat doğaötesinin ve idealizmin bir yadsınması olduğu kadar insanı her tür aşkınlıktan arındırılmış bir gerçekliğin içerisine yerleştirmek arzusunu dışlaştırır. Bir gerçeklik ilkesi olarak

ayakkabı ayakları yere bastırır, bireyi (kişiyi) bedeninin bu aşağıdaki ve çirkin parçasını izlemeye sürükler. *Godot'yu Beklerken*'in gerisinde saklı bir Tanrı düşüncesi arayışında olanlar karşısında alaycı bir tutum takınan Jean-Marie Serreau “*Godot'da belki de Tanrı vardır, ancak önce postal vardır*” demekten kendisini alamaz. Roger Blin ise Beckett'e Godot'nun neyi temsil ettiğini sorduğunda şu yanıt alır: Bu isim argoda kullanılan “*godillot, godasse*” (asker postalı, iri kaba ayakkabı) sözcüklerinden türetildi diye yanıt verir, ayaklar ve ayakkabıların oyunda temel bir rol oynadığını unutmayalım.

Godot'yu Beklerken'de yürüyüşün akışı yerini ayak sürtmeye bırakır, saçma bir rahatlama, bırakma durumu söz konusudur, Estragon'un daracık ayakkabısı ayağını yere basmasına, rahatça soluk alıp vermesine engel olur. Bağcıkları yitmiş, hiçbir özelliği ve düzeni olmayan, dökük konumdaki ayakkabılar bir yoksunluk, bozulmuşluk ve unutulmuşluk dünyasına gönderir. Öteki nesnelere gibi ayakkabılar hep gerçeklikten koparan, ne olduğu anlaşılmayan, adsız bir şey durumuna gelirler. Kökeninden koparılmış, işlevsiz ayakkabılar simgesel bir biçimde, acımasızca insanın yazgısını yansıtırlar. Dokunsallıkla yüklü, varlıkları kaygı verici ayrıksılıkları (inquiétante étrangeté) doğaötesel ve dinsel bir sorgulamaya zorlarlar, sanki yıpranmış, eskimiş ayakkabılar nedeni bilinmeyen bir suçluluğun ağırlığını ve ayağın var oluşunun günahını sürüyorlarmış gibidirler. Tanrıbilimsel bir yorumla, usun yok edildiği savaş ortamında Estragon'un ayakkabıları aracılığıyla bir Kurtarıcının gelmesini umutsuzca bekleyen insanlığın trajedisi anlatılır.

İsterseniz ayakkabılarımıza Estragon'un gözüyle yeniden bakalım...

